

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen samt av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås tre nya brottsrekvisit med rubriceringarna bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel samt grov och lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel. För bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel döms enligt förslaget den som olovligen tar i bruk ett motordrivet fortskaffningsmedel som tillhör någon annan. Straffet för bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel föreslås vara böter eller fängelse i högst ett år sex månader.

Definitionerna av den grova och den lindriga gärningsformen motsvarar i stor utsträckning rekvisiten för grovt och lindrigt olovligt brukande. När det gäller den grova gärningsformen kan frågan om betydande

skada eller olägenhet har orsakats dock också bedömas objektivt och inte bara med beaktande av den drabbades förhållanden. För grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. För lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan dömas till böter.

Det föreslås att tvångsmedelslagen ändras så att bestämmelserna om den allmänna rätten att gripa och om kroppsvisitation också skall tillämpas när det brott som misstanken gäller är lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
ALLMÄN MOTIVERING.....	3
1. Inledning.....	3
2. Nuläge.....	3
2.1. Lagstiftning och praxis	3
2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark.....	6
2.3. Bedömning av nuläget.....	7
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	8
4. Propositionens verkningar	10
5. Beredningen av propositionen.....	10
DETALJMOTIVERING.....	11
1. Lagförslag.....	11
1.1. 28 kap. strafflagen.	11
1.2. Tvångsmedelslagen.....	14
1 kap. Gripande, anhållande och häktning.....	14
5 kap. Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning	15
2. Ikraftträdande	15
LAGFÖRSLAGEN.....	16
om ändring av 28 kap. strafflagen.....	16
om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen.....	17
BILAGA	19
PARALLELLTEXTER.....	19
om ändring av 28 kap. strafflagen.....	19
om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen.....	21

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Den särskilda paragrafen om olovligt brukande av motorfordon ströks ur strafflagen (39/1889) 1991 i samband med att den första fasen av totalreformen trädde i kraft. I dag tillämpas på fordonsbrotten rekvisiten för stöld, olovligt brukande, grovt olovligt brukande och lindrigt olovligt brukande. Merparten av brotten döms som olovligt brukande. Förutsättningarna för tillämpning av rekvisitet för grovt olovligt brukande är så strikta att detta rekvisit tillämpas ytterst sällan.

Den gällande lagstiftningen och straffpraxisen har väckt livlig debatt, vilket delvis torde bero på att antalet fordonsbrott har ökat under det senaste årtiondet. Uppmärksamhet har särskilt fästs vid att fallen av olovligt brukande omfattar brott som kan vara lika klandervärda som stöldbrotten. När den gällande lagen stiftades var tanken den att paragrafen om olovligt brukande främst skulle tillämpas på sådana brott av typen nöjesåkning som begås av unga på stundens ingivelse, men i dag har andelen fordonsbrott som har samband med annan brottslighet ökat. De bilar som är föremål för olovligt brukande utnyttjas allt oftare vid begåendet av något annat brott, t.ex. vid inbrott eller som transportmedel för olagligt förvärvad egendom. Det är behandlingen av uttryckligen dessa brott som har väckt mest kritik.

Man vill understryka det klandervärda i olovligt brukande av motordrivet fortskaffningsmedel genom att skilja denna gärning från annat olovligt brukande och genom att göra det möjligt att döma ut strängare straff. Propositionen syftar dock inte till någon allmän höjning av straffnivån.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Innan den första fasen av totalreformen av strafflagen hade trätt i kraft fanns i

strafflagen en särskild paragraf om olovligt tillgrepp av motorfordon (strafflagens dåvarande 38 kap. 6 a § 2 mom.). På basis av bestämmelsen dömdes den som utan laga rätt från annans värjo tillgripit ett motorfordon eller annat med egen maskinkraft drivet fortskaffningsmedel eller som brukat ett sådant med vetskap om att det på nämnt sätt tillgripits från annans värjo. Påföljden var fängelse i högst två år.

I samma moment bestämdes om den grova gärningsformen. Rekvisitet för den uppfylldes för det första om ett fortskaffningsmedel som varit låst eller som befunnit sig på en tillsluten plats tillgripits genom att låset brutits upp eller med list. Den andra kvalificeringsgrunden var att tillgreppet hade tillskyndat fortskaffningsmedlet synnerlig skada eller fara, och den tredje att brottet av någon annan sådan orsak skulle anses grovt. Straffet för den grova gärningsformen var fängelse i högst tre år. Också försök till olovligt tillgrepp och till den grova gärningsformen av brottet var straffbart (3 mom.).

Den lindrigare gärningsformen, egenmäktigt tillgrepp (4 mom.), uppfylldes när brottet skulle anses vara ringa antingen av den anledningen att begagnandet inte förorsakat någon skada eller fara eller annars med stöd av de förhållanden som rådde när brottet förövades. I sådana fall var straffet enbart böter.

Rekvisitet för olovligt tillgrepp av motorfordon upphävdes i den första fasen av totalreformen av strafflagen genom en lag om ändring av strafflagen (769/1990) vilken trädde i kraft vid ingången av 1991, och fordonsbrotten (tillgrepp av motorfordon, olovligt brukande av motorfordon samt lindrigt och grovt olovligt brukande av motorfordon) började bestraffas på basis av rekvisiten för stöld och olovligt brukande.

Bestämmelser om *stöld* finns i 28 kap. 1–3 § strafflagen. Stöld definieras i 1 § så att någon olovligen tillägnar sig lös egendom som någon annan har i sin besittning. Straffskalan för grundrekvisitet är böter eller

fängelse i högst ett år sex månader. För *grov stöld* kan enligt 2§ dömas, om gärningen är grov bedömd som en helhet och den egendom som tillgripits dessutom är synnerligen värdefull, den drabbade, med beaktande av hans förhållanden, åsamkas synnerligen kännbar skada, gärningsmannen utnyttjar den drabbades hjälplöshet eller nöd, gärningsmannen eller den som är delaktig, för att begå gärningen förser sig med skjutvapen, sprängämne eller annat sådant farligt hjälpmedel eller gärningsmannen bryter sig in i en bebodd bostad. För grov stöld kan dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Enligt 3§ är det fråga om snatteri, om gärningen, med hänsyn till den tillgripna egendomens värde eller andra omständigheter vid brottet, bedömd som en helhet är ringa. Straffet är i detta fall böter. Också försök är straffbart i alla gärningsformer.

Åtskiljandet av stöld och *olovligt brukande* vilket avses i kapitlets 7—9 § grundar sig enligt motiveringen till kapitlet (RP 66/1988 rd) på att stöld förutsätter att gärningsmannen har för avsikt att själv behålla egendomen. Beträffande bilstölderna betyder detta i praktiken ett stadigvarande brukande, dvs. en avsikt att slutligt fränta ägaren besittningsrätten till bilen. Vid olovligt brukande av en bil är syftet däremot att använda någon annans egendom endast en begränsad tid och därefter överge fordonet. Om gärningsmannen olovligt har tagit ett motorfordon i sin besittning, använt det en viss tid och därefter övergett det, kan han dömas för stöld endast om han använt fordonet en så lång tid att det kan anses att personen har betraktat det som sitt eget. Gränsdragningen mellan stöld och olovligt brukande lämnar i praktiken rum för tolkning.

Straffskalan för olovligt brukande är enligt 7 § böter eller fängelse i högst ett år. Straff för grovt olovligt brukande kan med stöd av 8 § dömas ut, om gärningen bedömd som en helhet är grov och genom den eftersträvas avsevärd ekonomisk vinning eller den drabbade, med beaktande av hans förhållanden, åsamkas synnerligen kännbar skada eller olägenhet. Straffet är böter eller fängelse i högst två år. I den

regeringsproposition som nämndes ovan föreslogs ett enhetligt maximistraff på ett år sex månader i bestämmelserna om stöld och olovligt brukande. Vid riksdagsbehandlingen sänktes maximistraffet för olovligt brukande dock till ett år samtidigt som till lagen fogades ett rekvisit för grovt olovligt brukande med en strängare straffskala.

För att straff skall kunna dömas ut för lindrigt olovligt brukande förutsätts det enligt 9 § att brottet är ringa bedömt som en helhet, med beaktande av att det inte är ägnat att orsaka skada eller men som är av betydelse, eller med hänsyn till andra omständigheter vid brottet. I den nämnda regeringspropositionen påpekades det särskilt att avsikten inte är att straff alltid skall dömas ut enligt 7 § vid olovligt brukande av motorfordon, utan också i dessa fall kan gärningsmannen dömas för lindrigt olovligt brukande. Enligt den nämnda propositionen kan det t.ex. vara fråga om lindrigt olovligt brukande om gärningsmannen har tagit sig in i fordonet utan att skada det, startat det på normalt sätt med nyckel samt kört det endast en kort sträcka och föraren dessutom har haft förmåga att köra bil och har iakttagit normal försiktighet och fordonet har återställts till ägaren efter det olovliga brukandet. För lindrigt olovligt brukande döms dessutom i allmänhet den som utan att delta i tillgreppet endast har varit passagerare i ett motorfordon med vetskap om att det brukas olovligt eller har tillgripits.

På basis av straffstatistiken kan man inte på ett tillförlitligt sätt bedöma straffnivån när det gäller olovligt brukande av motorfordon, eftersom statistiken över domar inte skiljer mellan de olika brotten enligt föremålet för brottet. Det olovliga brukandet riktar sig i en mycket stor del av fallen mot annan egendom än fordon. Enligt polisens statistik är andelen andra föremål mer än en tredjedel. Det är i allmänhet fråga om föremål av obetydligt värde, såsom videokassetter och mobiltelefoner, och normalt döms i dessa fall ut böter för det olovliga brukandet. För att tillförlitliga slutsatser skulle kunna dras om straffen för fordonsbrotten borde de brott som hänför sig till annan egendom putsas bort ur statistiken. Detta skulle förutsätta särskilda utredningar.

En utredning av straffpraxis försvåras dessutom av att det vid olovligt brukande så gott som alltid är fråga om en serie brott samt brott som ingår i en större brottshelhet. Det är vanligt att straff samtidigt också döms ut för stöld, eftersom lös egendom, t.ex. en radio, ofta stjäls ur bilen i samband med det olovliga brukandet. Dessa fall ingår dock inte i statistiken över olovligt brukande, utan straffen i fråga om dem upptas på grundval av huvudbrottet i straffstatistiken över stölder. I den straffstatistik som gäller olovligt brukande finns endast de förhållandevis otypiska fall där inga andra brott ingår. Straff dömdes ut i 6950 fall av olovligt brukande 2000. Antalet domar där det olovliga brukandet utgjorde det grävsta brottet i en serie brott var 1304, och antalet domar där det olovliga brukandet utgjorde det enda brottet var 746. Det finns inga uppgifter om i en hur stor del av fallen det olovliga brukandet gällde något annat föremål än ett fordon. Särskilda utredningar ger vid handen att domarna i en betydande del, uppskattningsvis ca hälften, av fallen gäller andra brott än sådana som riktar sig mot fordon. Straffnivån i fråga om de brott som riktar sig mot fordon kan därför inte anges på ett tillförlitligt sätt utifrån den straffstatistik som gäller olovligt brukande. Genom att kombinera olika statistikföringssätt och utnyttja de särskilda utredningar som finns att tillgå kan man dock få en ungefärlig bild av straffordelningen.

Beträffande de domar som gällde flera brott och som också innehöll straff för olovligt brukande dömdes t.ex. 2000 enligt domstolsstatistiken i hälften av fallen till ovillkorligt fängelse, i 7 % av fallen till samhällstjänst, i 24 % av fallen till villkorligt straff och i 15 % av fallen till böter. I mindre än en procent av fallen meddelades dessutom domseftergift av påföljdsnatur. I ca hälften av de fall där det olovliga brukandet är huvudbrott är straffet böter. De brott som riktar sig mot andra föremål än fordon ökar dock bötesstraffens andel. Också i de fall när föremålet är ett fordon bör man lägga märke till att domarna kan gälla mycket olika typer av fall. Straff för olovligt brukande döms ut också t.ex. i sådana fall när någon endast har varit passagerare och när någon på ett lovligt

sätt har fått en bil i sin användning genom att hyra den men inte har återlämnat bilen. Enligt en begränsad utredning som rättspolitiska forskningsinstitutet har gjort i huvudstadsregionen är det uttryckligen i sådana fall som de ovan nämnda som bötesstraff har dömts ut för olovligt brukande av bilar. Ett inbrott i en bil och därpå följande nöjesåkning som slutar i ett dike, vilket uppfattas som typfallet av detta brott, är åter ett typiskt brott som skall bestraffas med fängelse. I nedanstående tabell som gjorts upp på basis av huvudbrottsstatistiken redogörs straffartsvis för de straff som dömts ut i genomsnitt.

	ovill- korligt fängelse	sam- hälls- tjänst	villkor- ligt fängelse	antal dags- böter
olovligt brukande	1,9 mån.	54 h	1,7 mån.	37
försök till olovligt brukande	1,5 mån.	43 h	1,4 mån.	31
grovt olovligt brukande	3,6 mån.	-	3,5 mån.	19
lindrigt olovligt brukande	-	-	-	14

Enligt förhandsuppgifter från statistikcentralen kom 26 391 fordonsbrott till polisens kännedom 2000. Den dolda brottsligheten är mycket liten när det gäller fordonsbrotten, eftersom alla fordonsbrott i praktiken anmäls till polisen med tanke på försäkringsersättningen. Av det sammanlagda antalet fordonsbrott var 1796 (6,8 %) tillgrepp av motorfordon, 24 549 (93,0 %) olovligt brukande av motorfordon och 46 (0,2 %) grovt olovligt brukande av motorfordon.

Antalet fordonsbrott har varierat klart i synnerhet under de fem senaste åren. T.ex. 1991 begicks totalt 22 237 sådana brott och 1995 var siffran 19 772. År 1999 var antalet fordonsbrott redan uppe i 29 611, dvs. ca 30 % fler än 1991. Under slutet av årtiondet tycks denna ökning dock ha avstannat.

Antalet fall av olovligt brukande och grovt olovligt brukande av motorfordon ökade fortfarande från 1998 till 1999, men därefter har utvecklingen vänt nedåt. Antalet fordonsbrott minskade med ca 11 % år 2000, vilket betyder att det understeg nivån 1998, och under den första hälften av 2001 var minskningen hela 24 % jämfört med situationen 2000.

Enligt polisens statistik har bilstölderna ökat klart mest sedan 1998, och 2000 begicks 18 % fler bilstölder än 1998. Detta kan bero på att antalet bilstölder de facto har ökat förhållandevis mera än antalet andra fordonsbrott. Det finns tecken på att antalet yrkesmässiga bilstölder har ökat. Eftersom gränsdragningen mellan stöld och olovligt brukande i praktiken lämnar rum för tolkning, är det också möjligt att man har varit mera benägen än förut att göra den tolkningen att gärningsmannen har haft för avsikt att själv bli ägare till fordonet. Under den första hälften av 2001 minskade emellertid också bilstölderna med 11 %.

Enligt statistikuppgifterna har antalet fordonsbrott således minskat kraftigt efter 1999. Trots denna positiva utveckling som skett under de senaste åren är det oroväckande att fordonsbrottsligheten blev så hög under 1990-talet. Antalet motorfordonsstölder och fall av olovligt brukande har ökat snabbare än antalet bilar så, att ca var hundra bil årligen var föremål för tillgrepp eller olovligt brukande på 1990-talet. Enbart skadorna till följd av trafikolyckor som orsakas genom olovligt brukande av bilar uppgår till ca 200 milj. mk per år, vilket också det säger något om omfattningen av de problem som fordonsbrotten vållar.

I en internationell jämförelse hör Finland trots allt beträffande fordonsbrotten till de länder där brottsligheten är låg. Enligt en färsk internationell enkät har bilstölderna och fallen av olovligt brukande 1989—2000 varit sällsyntare i Finland, eftersom t.ex. endast 0,5 % av de finska hushållen blev föremål för dessa brott år 1996 medan det europeiska genomsnittet låg på 1,2 %.

De regionala skillnaderna är stora när det gäller antalet fordonsbrott. Enligt en undersökning som gällde åren 1991—1995

var antalet bilstölder och fall av olovligt brukande i relation till antalet invånare störst i Träskända, Vanda och Helsingfors. Typiskt för fordonsbrotten är dessutom att det kan finnas avsevärda skillnader mellan t.ex. olika stadsdelar.

2.2. Lagstiftningen i Sverige, Norge och Danmark

I 8 kap. i den svenska brottsbalken finns särskilda bestämmelser om stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel och annat egenmäktigt förfarande.

Rekvisitet för stöld skiljer sig från rekvisitet i Finland genom att tillgreppet i Sverige skall innebära direkt skada. För att rekvisitet för stöld skall uppfyllas är det inte ens tillräckligt att gärningen orsakar indirekt skada, t.ex. i form av kostnader för anskaffning av ett nytt körkort. Också beträffande kvalificeringsgrunderna för den grova gärningsformen finns det vissa små skillnader jämfört med rekvisitet i Finland. För tillgrepp av fortskaffningsmedel döms med stöd av 7 § den som olovligen "tager och brukar" ett motordrivet fordon. Om fordonet har varit i gärningsmannens besittning före det olovliga brukandet kan straff inte dömas ut för tillgrepp av fortskaffningsmedel, utan straffet döms ut för annat egenmäktigt förfarande. Föremålet kan enligt nämnda 7 § vara förutom en bil, en motorcykel och andra fordon som används på land också t.ex. en motorbåt eller ett flygplan. Rekvisitet enligt 7 § uppfylls inte bara för att man flyttar ett fordon, om inte fordonet används för det ändamål det är avsett för, utan i sådana fall döms straff ut enligt kapitlets 8 § (egenmäktigt förfarande) eller 9 § (självtäkt). Det föreskrivs inte om några särskilda grunder för tillämpning av den grova respektive den lindriga gärningsformen för tillgrepp av fortskaffningsmedel. I definitionen av gärningsformerna hänvisas endast till att brottet är antingen lindrigt eller grovt. Rekvisitet för egenmäktigt förfarande är mera omfattande än rekvisitet för olovligt brukande i Finland.

Straffet för stöld och tillgrepp av fortskaffningsmedel är fängelse i högst två

år. Straffskalan för grov stöld är fängelse i mellan sex månader och sex år och straffskalan för grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel fängelse i mellan sex månader och fyra år. För den lindriga gärningsformen av stöld kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader, medan det strängaste straffet för lindrigt tillgrepp av fortskaffningsmedel är böter. Straffet för annat egenmäktigt förfarande är böter eller fängelse i högst sex månader, och i fråga om den grova gärningsformen fängelse i högst två år. Försök till stöld eller tillgrepp av fortskaffningsmedel är straffbart med stöd av kapitlets 12 §. I Sverige placerar sig således tillgrepp av fortskaffningsmedel beträffande klandervärdeheten mellan stöld och annat egenmäktigt förfarande.

I 257 och 258 § i den norska straffeloven finns bestämmelser om stöld och om den grova gärningsformen. Om brukstyveri av motorvagn föreskrivs i 260 § och de allmänna bestämmelserna om olovligt brukande finns i 261 §.

Rekvisitet för stöld uppfylls endast när gärningsmannen har tagit ett löst föremål i syfte att skaffa sig själv eller någon annan obehörig vinst. För bruksstöld av motorfordon döms den som "rettsstridig tar en motorvagn og bruker eller forføyer over den" och den som medverkar till en sådan gärning. Bestämmelsen skall dock inte tillämpas om gärningsmannen hör till den berättigades hushåll eller är anställd av denne. Föremålet för gärningen kan vara förutom ett motorfordon också ett motordrivet fartyg eller luftfartyg. Om fordonet inte har "tagits" och brukats, skall det övervägas om bestämmelsen om annat olovligt brukande skall tillämpas. Enligt nämnda bestämmelse döms den som rettsstridigt brukar eller förfogar över lös egendom som tillhör någon annan, förutsatt att personen har skaffat sig betydande vinning eller åsamkat någon annan betydande olägenhet.

Straffet för stöld och bruksstöld av motorfordon är böter eller fängelse i högst tre år. Straffskalan för grov stöld är böter eller fängelse i högst sex år. Om gärningen har lett till betydande skada på person eller egendom eller om gärningsmannen tidigare har dömts

för ett likadant brott, är straffet för bruksstöld fängelse i högst fem år. Straffet för olovligt brukande är fängelse i högst tre år, men böter får dömas ut om omständigheterna är synnerligen förmildrande.

I den danska straffeloven finns utöver bestämmelserna om stöld (276, 286 och 287 §) endast en bestämmelse om olovligt brukande (293 §), som allmänt kallas bruksstöld. Bestämmelsen om olovligt brukande gäller också olovligt brukande av bilar.

Vid gränsdragningen mellan stöld och bruksstöld beaktas vilket gärningsmannens syfte varit. För att straff skall kunna dömas ut för stöld förutsätts det att gärningsmannen har tagit ett löst föremål i syfte att skaffa sig själv eller någon annan obehörig vinst. För bruksstöld kan den dömas som obehörigen använder egendom som tillhör någon annan. I bestämmelsen förutsätts inte att personen har föremålet i sin besittning eller att föremålet har tagits i bruk olovligt. Bestämmelsen kan därför tillämpas också på gärningar som har begåtts efter ett lovligt innehav, t.ex. när en bil som har använts lovligt inte återlämnas i tid utan man fortsätter att använda den betydligt längre än den tillåtna tiden. En passagerare i ett fortskaffningsmedel som har använts olovligt kan dömas för medverkan till olovligt brukande. Det är fråga om försvårade omständigheter när ett föremål inte återlämnas efter användningen.

Straffet för stöld är böter eller fängelse i högst ett år sex månader. Maximistraftet för den grova gärningsformen är fyra år och för den lindriga gärningsformen böter. För bruksstöld kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år eller, under försvårade omständigheter, till fängelse i högst två år.

2.3. Bedömning av nuläget

Det ökade antalet fordonsbrott på 1990-talet har lett till kritik av i synnerhet de bestämmelser och den straffpraxis som gäller olovligt brukande av bilar. Det olovliga brukandet av motorfordon har i allt högre grad samband med annan brottslighet, och verksamheten kan vara planmässig eller t.o.m. yrkesmässig. En del av de gärningar

som bestraffas som olovligt brukande av fordon är med andra ord allvarliga egendomsbrott som fördöms i lika hög grad som stöld, och de gällande bestämmelserna kan ge en alltför lindrig bild av hur klandervärda dessa brott är.

Det kan finnas anledning att understryka betydelsen av fordonsbrotten och de övriga brott som avser motordrivna fortskaffningsmedel också av den orsaken att det olovliga brukandet förorsakar inte bara ekonomiska förluster utan också andra olägenheter och faror. Den som olovligen brukar ett motordrivet fortskaffningsmedel utgör i allmänhet en trafiksäkerhetsrisk på grund av att personen kör alltför fort med beaktande av situationen, inte kan hantera fordonet eller är berusad.

Olovligt brukande av ett motordrivet fortskaffningsmedel är förenat med sådana drag som skiljer denna gärning från annat olovligt brukande. T.ex. är fortskaffningsmedlet i allmänhet låst och gärningsmannen måste bryta sig in i det eller i det utrymme där fortskaffningsmedlet finns, det ekonomiska värdet av föremålet för det olovliga brukandet är betydligt större än vid olovligt brukande i allmänhet, föremålet har ett stort bruksvärde för ägaren, som kan åsamkas avsevärd olägenhet eller skada på grund av att han eller hon inte har tillgång till fortskaffningsmedlet. Dessutom är föremålet när det återfås ofta inte i samma skick som före brukandet, och det är typiskt att det inte alls återlämnas. Eftersom ett fortskaffningsmedel kan köras långt bort för att sedan överges är det besvärligt att få tillbaka det, och det kan hända att ägaren över huvud taget inte återfår det. Den allmänna brottsbeteckningen olovligt brukande beskriver således inte nödvändigtvis de gärningar som riktar sig mot motordrivna fortskaffningsmedel särskilt väl.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

Syftet med denna proposition är att effektivare ingripa i olovligt brukande av motordrivna fortskaffningsmedel. Därför föreslås särskilda brottsrekvisit med

rubriceringen bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel och lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel. Ändringen innebär en återgång till den reglering som gällde före lagändringen 1991 så till vida att olovligt brukande av motordrivet fortskaffningsmedel beträffande rekvisitet särskiljs från annat olovligt brukande.

Straffskalan för bruksstöld är densamma som för stöld, dvs. böter eller fängelse i högst ett år sex månader. Genom ändringen blir det lättare att döma ut straff i sådana fall när det är svårt att avgöra om det är fråga om olovligt brukande eller stöld. Behovet av att bevisa en stöldavsikt minskar när gärningsmannen kan dömas för bruksstöld och straffskalan trots det möjliggör en lika omfattande prövning vid straffmätningen som när straff döms ut för stöld.

Straff för grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan enligt förslaget dömas ut om vid gärningen eftersträvas avsevärd ekonomisk vinning eller den drabbade, med beaktande av hans eller hennes förhållanden eller annars, åsamkas synnerligen kännbar skada eller olägenhet genom gärningen och om gärningen dessutom även bedömd som en helhet är grov. Vid den grova gärningsformen är straffskalan fängelse i minst fyra månader och högst fyra år, dvs. densamma som för grov stöld.

Den lindriga gärningsformen kan tillämpas om bruksstölden, med beaktande av att brottet inte är ägnat att orsaka skada eller men som är av betydelse eller med hänsyn till andra omständigheter vid brottet, bedömd som en helhet är ringa. Straffet är i dessa fall böter.

Att bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel graderas i tre olika gärningsformer överensstämmer med den praxis som följts vid totalreformen av strafflagen. Det är också konsekvent att strängare straff kan dömas ut för den grova gärningsformen av bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel än för grovt olovligt brukande, eftersom även grundrekvisitet för den förstnämnda gärningen bestraffas strängare. Eftersom maximistraftet för grovt

olovligt brukande är fängelse i två år, är det motiverat att införa en särskild paragraf för grov bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel i stället för att vidga straffskalan för grundrekvisitet.

Också försök till bruksstöld och grov bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel föreslås vara straffbart. I synnerhet när det gäller försök är det ofta svårt att bedöma om det är fråga om bruksstöld eller stöld. Betydelsen av detta minskar eftersom skalan efter den föreslagna ändringen är densamma.

Bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel och den grova gärningsformen av brottet föreslås höra under allmänt åtal, medan den lindriga gärningsformen däremot föreslås vara ett målsägandebrott. Den vanliga gärningsformen skall dock vara ett målsägandebrott i tre undantagsfall. Arrangemanget gällande åtalsrätten motsvarar den lösning som valts i fråga om stöldbrotten.

Syftet med reformen är att möjliggöra en strängare behandling i de fall när ett motordrivet fortkaffningsmedel används olovligt under sådana förhållanden att gärningen till sin klandervärdhet kan jämföras med stöld. Det förutsätts således i den nya bestämmelsen att fortkaffningsmedlet har tagits i bruk olovligt. Man har i synnerhet haft sådana gärningar i åtanke där fortkaffningsmedlet används som hjälp vid begåendet av ett annat brott.

Enligt 1 kap. 1 § tvångsmedelslagen (450/1987) får den som har begått brott och som anträffas på bar gärning eller flyende fot gripas av vem som helst, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri. Kroppsvisitation enligt lagens 5 kap. 10 § får företas, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse eller om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande eller lindrigt bedrägeri. Bestämmelserna föreslås

bli ändrade så att den allmänna rätten att gripa och möjligheten att företa kroppsvisitation skall gälla också vid lindrig bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel.

Ca 80 % av dem som gjort sig skyldiga till fordonsbrott har anteckningar om narkotikabrott i straffregistret. När en narkotikamissbrukare fås under vård upphör ofta också fordonsbrotten och bilinbrotten för denna persons del. Statsrådet godkände den 5 oktober 2000 ett nytt principbeslut om narkotikapolitiken, som bl.a. syftar till bättre tillgång till vård och en förbättrad uppföljning av denna. Justitieministeriet tillsatte i början av 2001 en kommission för att bereda ny lagstiftning som skall möjliggöra att den som dömts till fängelsestraff i stället för att avtjäna straffet t.ex. åläggs att delta i missbrukarvård (kontraktsvård).

I det principbeslut om ett nationellt brottsförebyggande program som statsrådet fattade 1999 har tyngdpunkten lagts vid brottsförebyggandet på det lokala planet. Målet är bl.a. att alla kommuner skall ha egna brottsförebyggande program. För motarbetande av ungdomsbrottsligheten, som mycket ofta hänför sig just till fordon, rekommenderas samarbete mellan skolorna, ungdomsväsendet, socialväsendet och polisen.

Inom det brottsförebyggande arbetet har man satsat på information. Polisen har bl.a. genom riktade informationskampanjer närmat sig ägare till sådana bilar som t.ex. på grund av sin ålder lättare blir stulna än andra. Också inom närpolisverksamheten och ungdomspolisverksamheten är en av tyngdpunkterna förebyggande arbete i syfte att motarbeta och minska fordonsbrottsligheten.

Risken för att bli fast spelar en central roll vid förebyggandet av fordonsbrott. Uppklaringsprocenten varierar mycket kraftigt mellan de olika brottstyperna och den är lägst när det gäller stöldbrott, olovligt brukande och skadegörelse. Endast vart sjätte fall av olovligt brukande klarades upp 1998. Därför är det med tanke på förebyggandet av fordonsbrott väsentligt att uppkklaringsprocenten kan höjas. Den

subjektiva risken för att bli fast har stor betydelse. Med detta avses en persons egen uppfattning om hur stor sannolikheten är för att bli fast för ett brott. Också den bild som förmedlas av kontrollens effektivitet är således av betydelse.

Trots det som sagts ovan kan straffpraxis antas vara av betydelse eftersom den signalerar hur samhället förhåller sig till vissa gärningar och därigenom påverkar attityderna. Vid utformningen av straffsystemet är målet att bestämma straffskalorna så att de sinsemellan står i rätt proportion till de olika gärningarnas klandervärdhet. En alltför mild inställning till vissa gärningar kan på sikt minska medborgarnas tilltro till rättsordningen.

4. Propositionens verkningar

Den föreslagna lagändringen har inga betydande ekonomiska verkningar. Den eventuella skärpningen av straffpraxis innebär närmast längre villkorliga straff, varför antalet ovillkorliga fängelsestraff knappast alls kommer öka.

Syftet med förslaget är att genom att påverka antalet brott minska de kostnader i form av pengar och annat som de brott som avser motordrivna fortskaffningsmedel åsamkar enskilda medborgare och försäkringsbolag. Det finns ingen särskild statistik över de kostnader som det olovliga brukandet av motordrivna fortskaffningsmedel åsamkar försäkringsbolagen, men som exempel kan nämnas att enbart summan av de ersättningar som betalades på basis av bilförsäkringar, som täcker de skador som ett olovligt brukande åsamkat föremålet för gärningen och bilinbrott, för försäkringsbolagens del uppgick till 178 milj. mk 2000. Om man kan minska det olovliga brukandet av

motorfordon förbättras också trafiksäkerheten.

5. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid justitieministeriet som tjänsteuppdrag. Riksdagens lagutskott begärde den 30 augusti 2000 justitieministeriets utlåtande om lagmotionerna med förslag till lag om ändring av 28 kap. 7 § strafflagen (LM 25/2000 rd), med förslag till lag om ändring av 28 kap. strafflagen (LM 26/2000 rd) och med förslag till lag om ändring av 28 kap. 7 § strafflagen (LM 35/2000 rd). I lagmotionerna 25/2000 rd och 35/2000 rd föreslås det att bestämmelsen om stöld i strafflagen skall tillämpas på de fordonsbrott som i dag bestraffas som olovligt brukande. I lagmotionen 35/2000 rd föreslås det att bestämmelsen om stöld endast skall tillämpas på olovligt brukande av motorfordon. I lagmotionen 25/2000 rd föreslås det att bestämmelsen om stöld skall tillämpas alltid när egendom flyttas eller på något annat sätt tas i besittning. I lagmotionen 26/2000 rd föreslås det att en särskild bestämmelse om olovligt brukande av motorfordon skall fogas till strafflagen.

Justitieministeriet gav sitt utlåtande den 31 januari 2001. I det konstaterades att justitieministeriet har fattat beslut om att börja bereda en ny bestämmelse om motorfordonsbrott, som föreslås bli tillämpad på de gärningar som i dag bestraffas som olovligt brukande.

Sammanlagt 25 utlåtanden begärdes om förslaget. På basis av utlåtandena har arrangementet gällande åtalsrätten ändrats så att också den vanliga gärningsformen i regel skall höra under allmänt åtal.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. 28 kap. strafflagen.

9 a §. *Bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.* I paragrafens 1 mom. sägs att den som olovligen tar i bruk ett motordrivet fortskaffningsmedel som tillhör någon annan skall dömas till böter eller fängelse i högst ett år sex månader för bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel. Den nya brottsrubriceringen motsvarar bättre gärningens allmänna klandervärdhet, och avsikten med den är att signalera att samhället förhåller sig strängare än förut till denna typ av brottslighet.

Bestämmelsen skiljer sig från olovligt brukande i två avseenden. För det första täcker bestämmelsen ett snävare område, eftersom den enbart omfattar motordrivna fortskaffningsmedel. För det andra förutsätts i bestämmelsen att gärningsmannen förutom att göra sig skyldig till olovligt brukande också har tagit fortskaffningsmedlet i sin besittning olovligen. Av denna anledning kommer alla de gärningar som i dag bestraffas som olovligt brukande av motorfordon inte att bestraffas som bruksstöld. Den valda lösningen motsvarar vad som gäller i Sverige och Norge. Eftersom straffskalan för bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel är densamma som för stöld, vilket understryker gärningens klandervärdhet i förhållande till olovligt brukande, är det motiverat att också när det gäller rekvisitet göra skillnad mellan dels de gärningsformer som kan jämföras med stöld, dels annat olovligt brukande av motordrivet fortskaffningsmedel.

Föremålet för brottet kan vara ett motordrivet fortskaffningsmedel, som kan vara ett motorfordon eller något annat motordrivet fortskaffningsmedel. Detta motsvarar den reglering som gällde före 1991. Rekvisitet täcker alla motordrivna fortskaffningsmedel, oberoende av om de används på land, i luften eller på vattnet. Det saknar också betydelse om fortskaffningsmedlet går på t.ex. hjul,

spår eller medar.

I 2 a § 2 punkten vägtrafiklagen (297/1981) och 12 § 3 punkten i strafflagens 23 kap., som gäller trafikbrott, definieras ett motordrivet fordon som ett fordon som drivs med maskinkraft. Motordrivna fordon är motorfordon, traktorer, motorredskap och terrängfordon. Motorfordonen är avsedda för transport av personer eller gods eller för annan färd på väg, och motorfordon är t.ex. bilar, motorcyklar och mopeder. Motorredskap är motordrivna fordon som är konstruerade som arbetsmaskiner och vars största konstruktiva hastighet är 40 km/h, för våghållningsarbete konstruerade andra motordrivna fordon än bilar samt dragtruckar som är avsedda för förflyttning av släpvagnar och transportlavetter på ett terminalområde och vars största konstruktiva hastighet är 50 km/h. Motorredskap är t.ex. kranar, skördetröskor och åkbara gräsklippare. Terrängfordon är bl.a. snöskotrar och luftkuddefartyg.

Andra motordrivna fortskaffningsmedel är t.ex. motorbåtar, vattenskotrar, flygplan, helikoptrar, spårvagnar och lok. Tillämpningsområdet omfattar däremot inte segelflygplan, som endast flygs med utnyttjande av luftströmmar, eller segelbåtar som saknar motor. Motordrivna fortskaffningsmedel är inte heller släpanordningar som saknar egen maskinkraft eller maskindrivna arbetsmaskiner med vilkas hjälp man inte kan förflytta sig från en plats till en annan. Om ett fortskaffningsmedel tillfälligt bogseras på grund av att det är trasigt kan bestämmelsen tillämpas, eftersom fortskaffningsmedlet inte på grund av det förlorar sin egentliga karaktär.

Straffskalan för bruksstöld är densamma som straffskalan i bestämmelsen om stöld, eftersom bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel omfattar gärningar vilkas klandervärdhet av de orsaker som anges i allmänna motiveringen kan vara i samma klass som stöldbrottens. Genom att ändra straffskalan vill man effektivisera regleringens allmänpreventiva verkan.

Tillgrepp av ett motordrivet fortskaffningsmedel skall fortfarande bestraffas som stöld. Bruksstöld skiljer sig från stöldbrotten genom att gärningsmannen inte har för avsikt att bli ägare till fortskaffningsmedlet utan endast att använda det under en viss tid och därefter återställa eller överge det. På bedömningen inverkar bl.a. om fortskaffningsmedlet har använts en någorlunda lång tid, t.ex. flera dagar, eller endast en gång. I rättspraxis har gärningen tolkats som stöld, om delar har tagits loss och tillgripits från fortskaffningsmedlet så, att det har blivit obrukbart (HD 31.5.1968/1483). Det har ofta också ansetts vara fråga om stöld i sådana fall när ett fortskaffningsmedel har förts långt bort, även om det senare har övergetts (HD 1954 II 15, 1958 II 45 och 1966 II 47). Eftersom syftet med reformen är att understryka det klandervärda i bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, är det inte längre skäl att på ett konstgjort sätt som stöld tolka sådana gärningar där något naturligt tillgreppssyfte inte kan påvisas.

Det föreslås att bestämmelsen om bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel skall gälla endast sådana situationer när någon olovligen har tagit i bruk ett fortskaffningsmedel. Enbart ett olovligt brukande är dock inte tillräckligt för att uppfylla rekvisitetet för brottet, utan det krävs dessutom att gärningsmannen först olovligen har tagit fortskaffningsmedlet ur någon annans besittning. I detta avseende kan bruksstöld jämföras med stöld, då ett tillgrepp förutsätter att någon har tagit ett föremål ur någon annans besittning. Med tanke på gränsdragningen när det gäller rekvisiten saknar det betydelse om fortskaffningsmedlet t.ex. har stått i ett garage eller om det har parkerats på gatan, om det är låst eller inte och om användaren tvingas bryta sig in i det.

I sådana fall när brukandet ursprungligen har varit lovligt skall man fortfarande överväga en tillämpning av rekvisitetet för olovligt brukande, t.ex. i situationer när någon har fått en bil i sin användning genom att hyra den men har fortsatt att bruka bilen i strid med överenskommelsen. Bestämmelsen om bruksstöld skall inte heller tillämpas när en person inte på något sätt har deltagit i

ibruktagandet av fortskaffningsmedlet och således inte kan åtalas för delaktighet, anstiftan eller medhjälp till gärningen. Den som enbart är passagerare i ett fortskaffningsmedel som har tagits i bruk olovligen bestraffas således för lindrigt olovligt brukande och också då endast under den förutsättningen att personen har varit medveten om att fortskaffningsmedlet brukats olovligen.

När ett fortskaffningsmedel används förbrukas samtidigt t.ex. bränsle, olja och spolarvätska. Den som döms för olovligt brukande skall dock inte enligt de tidigare nämnda motiveringarna till 28 kap. strafflagen särskilt dömas för tillgrepp, eftersom t.ex. förbrukningen av bränsle hör direkt samman med det olovliga brukandet och är oväsentlig i förhållande därtill. Det är vanligt att en bil tillfogas skada i samband med olovligt brukande. Särskilt straff för skadegörelse döms då inte ut, om skada har tillfogats endast i den mån detta varit nödvändigt för att bruksstölden skall kunna utföras. T.ex. ett uppbrutet lås och skador som har uppstått när man har startat bilen ingår i bruksstölden. Sådana skador som t.ex. förstörd bilklädsel eller tillgrepp av en bilstereo, vilka inte har något direkt samband med utförandet av bruksstölden, bestraffas däremot särskilt som skadegörelse- eller stöldbrott.

I 2 mom. sägs att försök till bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel är straffbart. För att rekvisitetet skall uppfyllas är det iljuset av rättspraxis (HD:1998:25) tillräckligt att fortskaffningsmedlet har börjat framföras genom att motorn har startats eller genom att fortskaffningsmedlet har satts i rörelse. Det saknar betydelse om fortskaffningsmedlet drivs med maskinkraft eller inte, utan också det att någon t.ex. skuffar en bil eller låter den rulla nerför en backe i fri växel innebär brukande. Tröskeln för försök överskrids för sin del om man har börjat bryta upp ett skydd som förhindrar brukande, t.ex. ett dörrlås eller ett rattlås, eller om gärningsmannen har tagit plats i fortskaffningsmedlet så att han eller hon har möjlighet att sätta det i rörelse.

9 b §. *Grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.* Enligt paragrafens 1 mom. är en förutsättning för att den grova

gärningsformen skall kunna tillämpas att avsevärd ekonomisk vinning eftersträvas genom gärningen eller att den drabbade, med beaktande av hans eller hennes förhållanden eller annars, åsamkas synnerligen kännbar skada eller olägenhet. Förteckningen över kvalificeringsgrunderna i rekvisitet för grov bruksstöld av motordrivet forskaffningsmedel är uttömmande. Att någon av de nämnda kvalificeringsgrunderna föreligger betyder dock ännu inte i sig att straff skall dömas ut för den grova gärningsformen. Det krävs dessutom att bruksstölden är grov även bedömd som en helhet.

Förutsättningarna för den grova gärningsformen är delvis desamma som vid grovt olovligt brukande. När det gäller eftersträvandet av avsevärd ekonomisk vinning enligt 1 mom. 1 punkten är det avgörande inte hur värdefull den egendom som brukats är. Kortvarigt brukande av t.o.m. värdefull egendom skall i allmänhet betraktas som en till sin ekonomiska betydelse rätt lindrig gärning, och å andra sidan behöver den egendom som har brukats inte vara synnerligen värdefull för att det skall vara fråga om eftersträvande av avsevärd ekonomisk vinning. Ett exempel på att avsevärd ekonomisk vinning eftersträvas kan vara när forskaffningsmedlet används som hjälpmedel i yrkesmässig brottslig verksamhet.

Med bestämmelsen om att den drabbade åsamkas kännbar skada eller olägenhet i 1 mom. 2 punkten avses såväl ekonomiska som andra faktorer. I punkten används två bedömningsgrunder. Frågan om det har uppstått kännbar skada eller olägenhet kan för det första bedömas subjektivt, i relation till den drabbades förhållanden. Vid bedömningen av hur betydande den ekonomiska skada som uppstått är kan då beaktas t.ex. att den drabbade är medellös. Ekonomisk skada kan uppstå t.ex. om forskaffningsmedlet är ett väsentligt arbetsredskap för ägaren. Dylika forskaffningsmedel som används som arbetsredskap är bl.a. personbilar som används som taxi samt traktorer och olika slag av bilar som används för yrkesmässig godstransport. Skadan eller olägenheten kan

också betraktas som stor på basis av den drabbades övriga levnadsförhållanden eller personliga särdrag, t.ex. om den drabbade är avsidet bosatt eller är rörelsehindrad och därför inte kan ta sig fram utan fordonet.

Inte ens en stor ekonomisk förlust orsakar nödvändigtvis kännbar skada med hänsyn till den drabbades förhållanden, om personen är förmögen. Med stöd av 2 punkten i momentet kan skadans eller olägenhetens storlek dock också bedömas enligt objektiva kriterier. Det kan således vara fråga om den grova gärningsformen, om forskaffningsmedlet tillfogas avsevärd skada eller om ägaren åsamkas synnerligen kännbar olägenhet på grund av gärningen. Kvalificeringsgrunden kan tillämpas t.ex. i ett sådant fall när avsevärda reparationskostnader uppstår till följd av att någon har försökt bryta sig in i ett värdefullt forskaffningsmedel. Det bör noteras att bucklor och andra krockskador på en bil kan beaktas endast när gärningsmannens uppsåt omfattar också orsakandet av dessa skador. Kvalificeringsgrunden är även tillämplig på en situation där forskaffningsmedlet är ett arbetsredskap, t.ex. en buss, lastbil eller långtradare, som ägs av en juridisk person som inte är liten. Ägaren åsamkas då inte med hänsyn till sina förhållanden kännbar skada för att man inte har tillgång till forskaffningsmedlet eftersom den ekonomiska ställningen är stabil, men skadan eller olägenheten kan trots det vara stor absolut sett.

Avsikten är dock inte att gärningen regelmässigt skall betraktas som grov om föremålet är ett synnerligen värdefullt forskaffningsmedel. Värdet av föremålet för brottet säger i sig ingenting om den skada eller olägenhet som orsakats. Gärningen skall inte betraktas som grov, om en bil som olovligen har tagits i bruk är synnerligen värdefull men bilen körs bara några kvarter utan att den skadas eller äventyras. Inte heller det att inbrott görs eller forskaffningsmedlet på något sätt skadas när gärningen begås innebär i sig att gärningen skulle vara grov. Om större skada har orsakats än vad det olovliga brukandet i sig skulle förutsätta, bestraffas gärningen särskilt som skadegörelsebrott.

För grov bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel kan dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år.

I 2 mom. sägs att försök till grov bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel är straffbart.

9 c §. *Lindrig bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel.* Det är enligt paragrafen fråga om lindrig bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel när bruksstölden inte är ägnad att orsaka skada eller olägenhet som är av betydelse. Gärningen kan betraktas som lindrig också med hänsyn till andra omständigheter vid brottet.

Huvudkriteriet vid tillämpning av den lindriga gärningsformen är den risk för skada som har orsakats genom gärningen. Det avgörande är inte hur stor den skada eller olägenhet som har uppstått är utan hur stor skada det kan bedömas ha varit risk för på grund av gärningen. Det är också möjligt att döma ut straff enligt paragrafen när den skada eller olägenhet som uppstått har varit större än vad som förutsätts i rekvisitet, om en gärning av den ifrågavarande typen i allmänhet inte orsakar så stor skada. Rekvisitet kan för sin del inte tillämpas även om den skada som uppstått varit liten, om gärningen till sin natur varit sådan att den typiskt kunde ha orsakat större skadeverkningar.

Med olägenhet avses andra än ekonomiska värden. Ett olovligt brukande åsamkar ägaren av fortskaffningsmedlet olägenhet i form av förlust av besittningsrätten och det besvär som följer av detta. Ju längre brukandet pågår, desto större är olägenheten. Hur stor olägenheten är påverkas också av andra faktorer, t.ex. det ändamål för vilket fortskaffningsmedlet är avsett. Om föremålet är ett fortskaffningsmedel som används i arbetet är olägenheten i allmänhet större än om fortskaffningsmedlet är avsett för sporadiskt bruk. Också t.ex. årstiden kan inverka på hur stor olägenheten är. Olovligt brukande av en traktor orsakar förmodligen större olägenhet på sommaren än på vintern. Med skada avses förluster som kan uttryckas materiellt, t.ex. skador som uppstått på en bil på grund av inbrott.

Den lindriga gärningsformen kan tillämpas t.ex. när gärningen riktar sig mot gemensam

egendom i vilken gärningsmannen har en andel men som han eller hon enligt överenskommelsen inte har rätt att använda vid tidpunkten för gärningen. Den lindriga gärningsformen kan också tillämpas när ett fortskaffningsmedel har använts endast en kort tid och sedan återställts till ägaren, när föraren har haft förmåga att framföra fortskaffningsmedlet och har iakttagit normal försiktighet och fortskaffningsmedlet inte har skadats. Om den som har framfört fortskaffningsmedlet inte kan köra eller har varit berusad eller om fortskaffningsmedlet har skadats vid ibruktage kan gärningen i allmänhet inte betraktas som lindrig bruksstöld.

Straffet för lindrig bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel är böter.

15 §. *Åtalsrätt.* Bruksstöld av motordrivets fortskaffningsmedel och brottets grova gärningsform skall med stöd av paragrafens 1 mom. höra under allmänt åtal, medan den lindriga gärningsformen föreslås vara ett målsägandebrott.

I 2 mom. föreskrivs dessutom om tre fall när den vanliga gärningsformen är ett målsägandebrott. Detta gäller för det första när gärningsmannen bor i gemensamt hushåll med målsäganden och föremål för brottet är egendom i det gemensamma hushållet. En åtalsbegäran från målsäganden förutsätts också i sådana fall när föremål för brottet är egendom som tillhör gärningsmannens make, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led. Det tredje fallet när brottet inte hör under allmänt åtal är när gärningsmannen är delägare i ett dödsbo och föremål för brottet är egendom i boet.

Arrangemanget gällande åtalsrätten motsvarar den lösning som valts i fråga om stöldbrotten.

1.2. Tvångsmedelslagen

1 kap. Gripande, anhållande och häktning

1 §. *Allmän rätt att gripa.* Anträffas den som har begått brott på bar gärning eller flyende fot får han enligt paragrafens 1 mom. gripas av vem som helst, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel,

snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

För lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan inte dömas till fängelse. Eftersom nämnda lagrum tillämpas när någon misstänks för lindrigt olovligt brukande, förutsätts det för konsekvensens skull att paragrafen skall kunna tillämpas också i samband med lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel, som är ett särfall av olovligt brukande. I det enskilda fallet är det inte heller nödvändigtvis klart om rekvisitet för lindrigt olovligt brukande eller rekvisitet för lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel skall tillämpas. Om den allmänna rätten att gripa inte skulle kunna användas i bägge fallen, skulle det finnas risk för att den som utövar denna rätt gör en felbedömning gällande valet av brottsbeteckning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att den allmänna rätten att gripa också skall kunna tillämpas när brottet är lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.

5 kap. **Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning**

10 §. *Förutsättningar för kroppsvisitation.* I 1 mom. föreskrivs att kroppsvisitation får företas, om det finns skäl att misstänka att

någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Kroppsvisitation får företas också om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande eller lindrigt bedrägeri.

För lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel kan dömas till böter. För konsekvensens skull är det motiverat att också i 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen används samma förteckning över rekvisit som i 1 kap. 1 §, vilket innebär att tillämpningsområdet utvidgas. Det föreslås att momentet ändras så att kroppsvisitation får företas också när det brott som misstanken gäller är lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel.

2. **Ikraftträdande**

Lagarna föreslås träda i kraft så snart som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa. Frågan om huruvida den gamla eller den nya lagen skall tillämpas på en gärning avgörs enligt de vedertagna principer som framgår av 3 § förordningen om införande av strafflagen (39/1889).

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag**om ändring av 28 kap. strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 28 kap. 15 §, sådan den lyder i lag
769/1990, och
fogas till lagens 28 kap. nya 9 a—9 c § som följer:

28 kap.

9 c §

Om stöld, förskingring och olovligt brukande*Lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel*

9 a §

Bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel

Den som olovligen tar i bruk ett motordrivet fortskaffningsmedel som tillhör någon annan, skall för *bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel* dömas till böter eller fängelse i högst ett år sex månader. Försök är straffbart.

Om bruksstölden av motordrivet fortskaffningsmedel, med beaktande av att brottet inte är ägnat att orsaka skada eller olägenhet som är av betydelse, eller med hänsyn till andra omständigheter vid brottet, bedömd som en helhet är ringa, skall gärningsmannen för *lindrig bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel* dömas till böter.

15 §

9 b §

*Åtalsrätt**Grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel*

Om vid bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel

1) eftersträvas avsevärd ekonomisk vinning eller

2) den drabbade, med beaktande av hans eller hennes förhållanden eller annars, åsamkas synnerligen kännbar skada eller olägenhet, och bruksstölden av motordrivet fortskaffningsmedel även bedömd som en helhet är grov, skall gärningsmannen för *grov bruksstöld av motordrivet fortskaffningsmedel* dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Försök är straffbart.

Allmän åklagare får inte väcka åtal för ett brott som avses i 3, 6—9, 9 c eller 10—12 §§, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt fördel kräver att åtal väcks.

Stadgandet i 1 mom. gäller även de brott som avses i 1, 4 och 9 a §§, om

1) gärningsmannen bor i gemensamt hushåll med målsäganden och föremål för brottet är egendom i det gemensamma hushållet,
2) föremål för brottet är egendom som tillhör gärningsmannens make, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led, eller om
3) gärningsmannen är delägare i ett dödsbo och föremål för brottet är egendom i boet.

Denna lag träder i kraft den

20 .

2.

Lag**om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
 ändras i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 1 kap. 1 § 1 mom. och 5 kap. 10 § 1 mom., sådana de lyder, 1 kap. 1 § 1 mom. i lag 213/1995 och 5 kap. 10 § 1 mom. i lag 566/1998, som följer:

1 kap.
Gripande, anhållande och häktning

1 §

Allmän rätt att gripa

Anträffas den som har begått brott på bar gärning eller flyende fot får han gripas av vem som helst, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet forskaffningsmedel, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

—————
 5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning

10 §

Förutsättningar för kroppsvisitation

Kroppsvisitation får företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är minst sex månaders fängelse. Kroppsvisitation får företas också om det brott som misstanken gäller är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld

av motordrivet forskaffningsmedel eller _____
lindrigt bedrägeri. Denna lag träder i kraft den 200 .

Helsingfors den 21 december 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister Johannes Koskinen

*Bilaga
Parallelltexter*

1.

Lag

om ändring av 28 kap. strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 28 kap. 15 §, sådan den lyder i lag
769/1990, och
fogas till lagens 28 kap. nya 9 a—9 c § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

28 kap.

**Om stöld, förskingring och olovligt
brukande**

9 a §

*Bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel*

(ny)

*Den som olovligen tar i bruk ett motordrivet
fortskaffningsmedel som tillhör någon
annan, skall **för bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel** dömas till böter eller
fängelse i högst ett år sex månader.
Försök är straffbart.*

9 b §

*Grov bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel*

(ny)

*Om vid bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel
1) eftersträvas avsevärd ekonomisk vinning
eller
2) den drabbade, med beaktande av hans
eller hennes förhållanden eller annars,
åsamkas synnerligen kännbar skada eller
olägenhet,
och bruksstölden av motordrivet
fortskaffningsmedel även bedömd som en
helhet är grov, skall gärningsmannen för
grov bruksstöld av motordrivet*

fortskaffningsmedel dömas till fängelse i minst fyra månader och högst fyra år. Försök är straffbart.

9 c §

*Lindrig bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel*

(ny)

*Om bruksstölden av motordrivet
fortskaffningsmedel, med beaktande av att
brottet inte är ägnat att orsaka skada eller
olägenhet som är av betydelse, eller med
hänsyn till andra omständigheter vid
brottet, bedömd som en helhet är ringa,
skall gärningsmannen för **lindrig bruksstöld
av motordrivet fortskaffningsmedel** dömas
till böter.*

15 §

Åtalsrätt

Allmän åklagare får inte väcka åtal för ett brott som avses i 3 eller 6—12 §§, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller en synnerligen viktig allmän fördel kräver att åtal väcks.

Stadgandet i 1 mom. gäller även de brott som avses i 1 och 4 §§, om

- 1) gärningsmannen bor i gemensamt hushåll med målsäganden och föremål för brottet är egendom i det gemensamma hushållet,
- 2) föremål för brottet är egendom som tillhör gärningsmannens make, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led, eller om
- 3) gärningsmannen är delägare i ett dödsbo och föremål för brottet är egendom i boet.

15 §

Åtalsrätt

Allmän åklagare får inte väcka åtal för ett brott som avses i 3, 6—9, 9 c eller 10—12 §§, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt fördel kräver att åtal väcks.

Stadgandet i 1 mom. gäller även de brott som avses i 1, 4 och 9 a §§, om

- 1) gärningsmannen bor i gemensamt hushåll med målsäganden och föremål för brottet är egendom i det gemensamma hushållet,
- 2) föremål för brottet är egendom som tillhör gärningsmannens make, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led, eller om
- 3) gärningsmannen är delägare i ett dödsbo och föremål för brottet är egendom i boet.

Denna lag träder i kraft den

20 .

2.

Lag**om ändring av 1 kap. 1 § och 5 kap. 10 § tvångsmedelslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 1 kap. 1 § 1 mom. och 5 kap. 10 § 1 mom., sådana de lyder, 1 kap. 1 § 1 mom. i lag 213/1995 och 5 kap. 10 § 1 mom. i lag 566/1998, som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning**Gripande, anhållande och häktning**

1 §

1 §

*Allmän rätt att gripa**Allmän rätt att gripa*

Anträffas den som har begått brott på bar gärning eller flyende fot får han gripas av vem som helst, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

Anträffas den som har begått brott på bar gärning eller flyende fot får han gripas av vem som helst, om fängelse kan följa på brottet eller om brottet är lindrig misshandel, snatteri, lindrig förskingring, lindrigt olovligt brukande, lindrig bruksstöld av motordrivet fortkaffningsmedel, lindrig skadegörelse eller lindrigt bedrägeri.

5 kap.

5 kap.

Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning**Husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning**

10 §

10 §

*Förutsättningar för kroppsvisitation**Förutsättningar för kroppsvisitation*

Kroppsvisitation får företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är

Kroppsvisitation får företas för att eftersöka föremål som skall tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan ha betydelse för utredningen av brott, om det finns skäl att misstänka att någon har begått ett brott för vilket det strängaste straffet är

minst sex månaders fängelse.
Kroppsvisitation får företas också om det
brott som misstanken gäller är lindrig
misshandel, snatteri, lindrig förskingring,
lindrigt olovligt brukande eller lindrigt
bedrägeri.

minst sex månaders fängelse.
Kroppsvisitation får företas också om det
brott som misstanken gäller är lindrig
misshandel, snatteri, lindrig förskingring,
lindrigt olovligt brukande, *lindrig
bruksstöld av motordrivet
fortskaffningsmedel* eller lindrigt bedrägeri.

Denna lag träder i kraft den 200 .
